

száma meghaladja a kétezret, egy lakosra tehát 2 db könyv jut, ami szerzőnk összehasonlító adatai szerint a környező kisvárosokkal, nagyon jó aránynak számít. Átfogó képet kapunk az öt legnagyobb könyvtárról (Református Főiskola, Bencés Rendház és Gimnázium, Esterházy kastély, Kaszinó és a Ferences Kolostor könyvtára). Megismerjük történetüket, híres személyiségeiket, könyvtárosaikat, használóik körét és hatásukat a város életére. Részletes adatokat olvashatunk az állomány nagyságáról, megoszlásáról téma és nyelv szerint, a könyvtár elhelyezéséről, nyilvántartásairól, az állomány feltárásának módjáról. Ezek az adatok szorgos kutatómunka eredményei, s a meglévő forrásokra támaszkodva készültek. A beszédes táblázatok sorát szép, régi fotók szakítják meg a szóban forgó épületekről. A könyv végén lévő függelékben a szerző felsorolja a Bencés Gimnázium régi könyvtárának 1801 előtti legértékesebb köteteit is.

A részletesen bemutatott nagy könyvtárak mellett kiegészítésképpen néhány kisebb (egyesületi, közművelődési) gyűjteményt is felvázol. A polgári társadalomban a 19. század végén szinte minden rétegnek megvolt a maga művelődési, olvasási lehetősége, pl. a különböző vallási, ifjúsági, ipartestületi egyesületek, nőegyletek, önképzőkörök is rendelkeztek könyvekkel, s népkönyvtár is volt, amely a mai közművelődési könyvtár elődje.

Szerzőnk néhány érdekességre is kitér egy-egy nagy könyvtárral kapcsolatban. Megtudjuk, hogy a 17. században a Pápai Református Kollégium könyvtárosa a szeniorok (idősebb diákok) voltak, a külföldi útjukról hazatérők könyveket ajándékoztak, s 1901-ben már nyomtatott katalógus is megjelent az állományról. A könyvtár hozzáférhető a városi intelligencia számára és vidéki lelkészek, tanítók is igénybe vehették.

A bencések két könyvtárt is tartottak Pápán: saját rendházukét és egyet külön az ifjúság számára. Az 1880-as években „50-50 krajcárt róttak ki minden egyes tanulóra”, hogy gyarapítsák az állományt, de előtte még az összes bencés apátságához levelet írtak, könyvadoományt kérve, s felhívásukra 400 kötetet kaptak.

Már 1880 körül „szaklajstromuk” segítette a keresést, a mai szakkatalógus őse. A bencés könyvtár is nyitva állt az érdeklődők előtt.

Pápa híres főúri családja, az Esterházyak barokk stílusú kastélyt építtettek a városban, s természetesen családi könyvtáruk is volt. Esterházy Károly, a későbbi egri püspök újjáépíttette a pápai belvárost, noha ő maga nem lakott itt.

Sajnos e kastély-könyvtárról a 2. világháború miatt nem sok adat van, a könyvtár is elpusztult, csak szörványforrásokra támaszkodva próbálja szerzőnk rekonstruálni milyen is lehetett.

A kaszinó természetesen nem a mai értelemben vett szórakozóhely, hanem gr. Széchenyi István ösztönzésére egyfajta kulturális intézmény, könyvtárral. 1875-ben kétezer kötetes gyűjteménye volt a források szerint, legtöbb szépirodalmi mű magyar és német nyelvű.

A ferenceseknek már 1480 körül kolostora és temploma állt Pápán, végleg azonban csak a 17. század végén telepedtek itt meg, az Esterházyak segítségével. Régi könyveikről szörványadatok vannak, de a szerző megemlíti két különösen értékes kódexet, s szomorúan jegyzi meg, hogy a rend 1950. évi feloszlását követően az értékes gyűjteményből nem maradt semmi, a kincs vak ideológia áldozata lett.

MUTH ÁGOTA GIZELLA

A Mentor könyvesbolt, 1922–1930. Összeállította CSAPLÁR Ferenc. Bp. 1996. Kassák Múzeum, 27 l., ill.

„...az irodalmi élet kedves, meleg búvóhelye”, „meghitt sziget, ... liliputi kultúrközpont”, „a Mentorban meg lehetett tudni, hogy mi történik Európában”. Ezek Zelk Zoltán, Lázár Vilmos és Szántó Tibor szavai a húszas évek jellegzetes és fontos kulturális vállalkozásáról, a Mentor könyvesboltról.

Először Lengyel András hívta fel rá a figyelmet a *Magyar Könyvszemlében* (1979. 2. 164–181), később ez a tanulmánya „A moder-

nitás magyar műhelye” címmel jelent meg *Útkeresések* című könyvében. 1996-ban pedig önálló kötetben dolgozták fel a bolt történetét. Nyilvánvaló, hogy kötetnek nevezni túlzás: tulajdonképpen egy A4-es méretű 28 oldalas füzetéről van szó. Összeállítója és tervezője Csaplár Ferenc irodalomtörténész.

Maga a Mentor meg is érdemli a figyelmet, a feldolgozást: nemcsak könyvesbolt volt, hanem kiállítóterem, aukciósház, előadóterem, vitafórum, művészeti klub, jegyiroda, az újra vágyók találkahelye stb. A már említettek kivül oda járt még Vas István, József Attila, Borsos Miklós, Dési Huber István stb., és természetesen Kassák Lajos, aki plakátot, kirakatot, hirdetést tervezett a bolt számára. Nem is véletlen tehát, hogy éppen a Kassák Múzeum adta ki ezt a tanulmányt: az adatok, levelek, fotók stb. nagyrészt itt találhatóak meg.

A munka három részből áll: az első egy négyoldalas kronológia, amelyből időrendben ismerhetjük meg a bolt történetét, majd a fő rész, maga a tanulmány, amelyet a Mentor különböző tevékenységi körei tagolnak részekre. A függelékben pedig az itt rendezett kiállítások részletes adatai találhatóak. Bőséges a képanyag is: nemcsak az itt kiállított alkotások közül láthatunk jó néhányat (természetesen fekete-fehérben), hanem például a bolt kirakatairól készített fotókat is.

Csupán egyetlen bekezdés szól a Mentor könyvkiadásáról. Úgy tűnik, hogy Csaplárt nem nagyon érdekelte a bolt ezen tevékenysége, nem igazán nézett utána a kiadványoknak, az íróknak, mert e kis rész két mondatával szemben is ellenvetések merülnek fel. A szerző szerint a bolt kiadványai „ma inkább azt érzékeltetik, hogy a Mentor szívügyének tekintette a pályakezdő fiatalok nyilvánosság elé segítését.” Bús Ilona valóban 26 éves volt ekkor, de már megjelent egy verseskötete. Enczi Endre csak 24 éves, de ez már a harmadik könyve. Bródy László 29 éves, ez volt a negyedik könyve. György Oszkár pedig már 44 éves ebben az időben, korábbi verseskötete pedig 1911-ben jelent meg a *Hét*-ben közreadott verseiből... Ezek lennének a fiatal pályakezdők?

„Elképzelhető” – folytatja Csaplár – „hogyan a könyvesbolt csak a nevét adta ezeknek az esztétikailag többnyire mérsékelt színvonalú műveknek a megjelentetéséhez.” A mondat első felével egyet lehet érteni, de a másodikkal kevésbé. A fent említettek közül csak Enczi művéről nem találtam recenziót, de a másik háromról, valamint a kiadott Verlaine-kötetről igen. Ezek közül hármak „bibliofil szempontból is becses”-nek mondanak a *Literatúrában* megjelent korabeli ismertetések. Bródy könyve például Fáy Dezső illusztrációival jelent meg, ebből 100 számozva, kettejük aláírásával, 25 darab pedig kézzel színezve... A kortársaknak tehát általában tetszettek a Mentor kiadványai. Ha a szerzőnek más a véleménye, akkor esetleg lehetett volna ezekről is írni pár sort, és elmondani, hogy miért „többnyire mérsékelt színvonalú”...

Szívesen olvastunk volna – legalább egy megjegyzést – arról is, hogy volt-e valami kapcsolat a könyvesbolt és a későbbi Mentor nevű könyvkiadó között, amely pl. Marx *A tőke* című művét, és néhány verseskötetet jelentetett meg. De eszerint ez még további kutatásra vár. És egy elírás: Bús Ilona kötetének címe nem Napkorong, hanem *Napharang*: így szerepel a Magyar Könyvészetben és a kritikákban is.

Mindezeket túl – a tanulmány többi részében – a szerző korrekt, alapos munkát végzett, a könyve hiányt pótol a hazai könyvkereskedelem e századi történetében.

BÁLINT GÁBOR

Molnár Imre: Esterházy János 1910–1957.
Dunaszerdahely, 1997. Nap Kiadó, 336 l.

Az igazságtalan trianoni békediktátum következtében Magyarország területének mintegy kétharmada más államhoz került. Ezzel együtt természetesen szintiszta magyar lakosságú falvak s százezres nagyságú népesség is. A sok után felocsúdo, magukhoz térő – immár kisebbségi sorsban élő – magyarság először csak spontánul, az 1930-as években már céltudatosan és összefogva kereste nyelvének és kultú-